

ประเภทภูมิปัญญาด้าน การจัดการ

ชื่อภูมิปัญญา น้ำบ่อ

บทนำ/ความสำคัญของภูมิปัญญา

น้ำบ่อ เป็นแหล่งน้ำที่ผู้คนพื้นบ้าน พื้นเมืองขุดไว้เพื่อ ไร่ดืม ไร่อาบ ไร่กิน

ความเป็นมา

น้ำบ่อ เป็นแหล่งน้ำที่ผู้คนพื้นบ้าน พื้นเมืองขุดไว้เพื่อ ไร่ดืม ไร่อาบ ไร่กิน โดยการขุดเอาน้ำใต้ผิวดิน ไว้ประจำบ้านเรือน โดยให้ห่างไกลจากสถานที่ ที่เป็นส้วม หรือบริเวณขานที่มีน้ำจืดหมา โดยจะใช้อิฐพื้นเมืองก่อขึ้นมาเป็นรูปวงกลม เรียกว่า “ดินกั้นน้ำว้าว” และมีขอบรอบบริเวณน้ำบ่อ และมีหลักสำหรับไว้แขวนน้ำถั่ง เรียกว่า “ก้างน้ำถั่ง” บริเวณโดยรอบนั้นก็จะปลูกพืชผักที่สามารถเก็บกินเป็นผักกับลาบ เช่น ผักไผ่ หอมด่วน ผักคำตอง ต้นหอม หอมป้อม ฯลฯ

น้ำบ่อ เมื่อจะทำการขุด ก็จะมีวิธีวัดหาปริมาณน้ำใต้ดิน เรียกว่า “การเสาะหา สายน้ำ” โดยใช้จอบ ถากบริเวณนั้น กว้าง 1 สอก ใช้ใบบอนวางลงกับพื้น 1 ใบ แล้วใช้กะลามะพร้าวครอบไว้ 1 คืบ พอตอนเช้าจะเปิดดู เพื่อดูละอองของไอน้ำว่ามากน้อยเพียงใด แล้วก็ได้ตามความพอใจแล้ว โดยส่วนมากจะทำการขุดในหน้าแล้ง แล้วทำการขุดโดยการเอามือกัน โดยจะทำพื้รอบ และขอสายน้ำกับแม่ธรณี และพญานาค ขุดจนพบเจอน้ำ แล้วใช้ไม้ยาวประมาณเมตรเศษ ๆ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 8 – 10 นิ้ว วางลงเป็นลักษณะคอกหมู จำนวนด้วยกัน 4 ท่อน แล้วก่อด้วยดินกั้นน้ำว้าว สูงประมาณ 1 วาเศษ ๆ แล้วก็ทำการขุดดินข้างล่างดินไม้ลงอีก ท่อนไม้ที่วางลงเรียกว่า “แม่จี่ไฟ” ไม้แม่จี่ไฟ มักจะนิยมทำมาจากไม้มะขามป้อม เพราะมีความเชื่อว่า น้ำที่ได้จากบ่อนี้จะมีรสหวาน กลมกล่อม อร่อยกินล้าเหมือนกับน้ำมะขามป้อม

เมื่อขุดดินออกได้ระดับน้ำตามความต้องการ พอใจแล้วก็ทำการก่อให้จนเสร็จ เป็นบ่อน้ำมีขอบปาก สูงพ้นจากผิวดิน ประมาณ 70 – 80 เซนติเมตร แล้วทำการฉาบปูน ขอบปากบ่อภายนอกให้เรียบร้อย แล้วทำการรื้อน้ำออกให้หมด การรื้อน้ำทิ้งออกจากบ่อนี้ เรียกว่า “การรางน้ำบ่อ” แล้วทำการ เอาสั้มป่อย แล้วเอาดอกไม้รูปเทียนสั้มมาคารวะ เพื่อให้ได้น้ำกิน น้ำใช้ที่สมบูรณ์ ไว้ใช้กิน ไร่อาบ

นับว่าน้ำบ่อมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ในการจัดการเกี่ยวกับน้ำกิน น้ำใช้ และการสามัคคีกัน การขุด การรางน้ำบ่อ ที่ผู้คนในชุมชนไม่มีแหล่งน้ำ และการประปาเข้าไปถึง และนับว่าเป็นภูมิปัญญาปัญญาของคนพื้นบ้าน พื้นเมืองที่มีสืบต่อกันมา และจะได้อนุรักษ์รักษาไว้สืบต่อไป

ประโยชน์ที่ท้องถิ่นได้รับ

มีน้ำดืม น้ำใช้

แหล่งข้อมูล

นายญาณ สองเมืองแก่น อายุ 38 ปี

บ้านเลขที่ 184 หมู่ 4 ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

☎ 054 – 781105